

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ"
ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Завідувач кафедри

Ячменіхін К.М.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія церкви в Україні

(назва навчальної дисципліни)

Освітня програма Середня освіта (Історія)

(назва освітньої програми для обов'язкових дисциплін)

2020 – 2021 навчальний рік

Робочу навчальну програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин.
(назва кафедри)

Протокол № _1_ від “31” серпня 2020 року.

Розробники: Тарасенко Олександр Федорович, доцент кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин, кандидат історичних наук

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Мова навчання – українська.

Мета навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Історія Церкви в Україні» полягає в тому, щоб ознайомити здобувачів вищої освіти з метою, основними завданнями, структурними компонентами навчального курсу, його джерелознавчою й історіографічною базою, ключовими процесами церковного життя на українських землях від запровадження християнства до сьогодення.

Важливою ціллю вивчення курсу «Історія Церкви в Україні» є ініціювати різноманітні види самостійної роботи з метою активізації комплексу розумових процесів відповідно до індивідуальних здібностей. Метою вивчення дисципліни є також пробудження інтересу в здобувачів вищої освіти до історії Церкви в Україні, до вивчення вузлових питань історії українського народу, виховання почуття патріотизму, національної гідності, толерантності, стверджувати ідеали гуманізму.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість годин:	90	
- лекції	20	
- практичні / семінарські	10	
- лабораторні		
- індивідуальні завдання		
- самостійна робота студента	60	

Статус навчальної дисципліни _____ вільного вибору.
(нормативна / вільного вибору)

Передумови для вивчення дисципліни:

Для освоєння змісту навчального курсу «Історія Церкви в Україні» необхідно опанувати навчальний матеріал з навчальних дисципліни «Історія України», «Джерелознавство історії України», «Українська історіографія», «Спеціальні історичні дисципліни», «Релігієзнавство».

Очікувані результати навчання

Здобувач вищої повної освіти в наслідок вивчення навчальної дисципліни «Історія Церкви в Україні» повинен засвоїти поглибити навички роботи з історичними джерелами і науковою літературою, спираючись на принципи об'єктивності та історизму в пізнанні суспільних явищ, спеціально-історичні й загальнонаукові методи дослідження. Знати й вільно володіти основними фактами з Історії Церкви в Україні, знати біографії видатних діячів Церкви.

Важливим фактором засвоєння навчальної дисципліни є здатність критично аналізувати основні проблеми церковного життя в Україні від хрещення Русі до сьогодення. Застосовувати у практичній роботі набуті знання з навчальної

дисципліни, здобувач повної вищої освіти має адекватно орієнтуючись й оцінюючи реалії церковної, релігійної палітри сучасної України. Після вивчення дисципліни знання, уміння та навички, отримані здобувачами вищої освіти, стануть у пригоді під час подальшого вивчення міждисциплінарних гуманітарних студій як в Україні, так і в зарубіжних країнах світу.

Критерії оцінювання результатів навчання

- а) робота на лекції** (до 2 балів);
- б) відповідь на практичному занятті** (до 12 балів)
- в) самостійна робота** (до 2 балів)

Робота на лекції оцінюється за наступними критеріями: відвідування лекційних занять; повнота, охайність і грамотність ведення конспекту лекцій, інтерактивне спілкування. Наявність усіх компонентів роботи на лекції та присутність студента на лекційних заняттях може бути оцінена до 2 балів; неохайне оформлення конспекту лекцій, неповне відображення лекційного матеріалу у конспекті, часткова відсутність студента на лекційних заняттях – від 0 до 0,5 балів.

Відповідь на практичному занятті оцінюється за наступними критеріями:

12 балів – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні практичних завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. Семінарське завдання виконане повністю відповідно до встановлених вимог.

8 балів – студент вільно володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні практичних завдань, аргументація на достатньому рівні. Семінарське завдання виконане частково та має несуттєві помилки.

4 бали – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стисло характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні практичних завдань на низькому рівні. Семінарське завдання виконане поверхово без урахування встановлених вимог.

Ведення конспекту практичного заняття оцінюється за наступними критеріями:

- повнота, охайність і грамотність ведення конспекту;
- наявність теоретичного матеріалу (рукописний варіант) практичного заняття;
- виконання тестів і практичних завдань відповідно до теми практичного заняття.

Наявність всіх компонентів конспекту практичного заняття може бути оцінено до 2 балів.

Реферат оцінюється за наступними критеріями: відповідна форма, грамотність, охайність, науковість, достатня кількість використаної літератури.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Разом	у тому числі					Разом	у тому числі				
		л	пр	лаб	інд	срс		м	л	пр	лаб.	інд.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Історія Церкви в Україні в епоху середньовіччя та раньомодерний час												
Тема 1. Хрещення Русі та становлення церковних структур	10	2	2			6						
Тема 2. Церква в епоху князівської роздрібненості	6	2				4						
Тема 3. Унійні процеси в Україні. Брестська церковна унія	10	2	2			6						
Тема 4. Церква в Україні в XVII ст.	10	2	2			6						
Тема 5. Церква в Україні в XVIII ст.	10	2				8						
Разом за змістовим модулем 1	46	10	6			30						
Змістовий модуль 2.												
Історія Церкви в Україні в XIX – XXI ст.												
Тема 1. Церква в Україні		2				4						

у XIX ст.												
Тема 2. Церковні справи в період української національної революції 1917–1921 рр. Утворення автокефальної Церкви		2	2			6						
Тема 3. Історія Церкви в Радянській Україні		2				6						
Тема 4. Церква в незалежній Україні		2				4						
Тема 5. Сучасне становище Церкви в Україні. Утворення ПЦУ		2	2			10						
Разом за змістовим модулем 2	44	10	4			30						
Усього годин		20	10			60						

Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1.

Хрещення Русі та становлення церковних структур

Християнство на Русі до кн. Володимира Великого. «Аскольдове хрещення». Християнство кн. Ольги. Хрещення Русі-України 988 р. Запровадження церковної структури. Митрополита і єпископські кафедри. Хто були перші Митрополити і єпископи. Поширення християнства. Джерела і література проблеми раннього християнства на Русі-Україні.

Тема 2.

Церква в епоху князівської роздрібненості

Міжкнязівські чвари і Церква. Роль церковних діячів у державної єдності/роз'єдності. Формування церковних центрів. Формування духовних центрів: Києво-Печерський монастир. Церковне будівництво. Культова архітектура. Спроба ствердити незалежність Київської митрополії від Константинопольського патріархату. Митрополит Ілларион, митрополит Клим Смолятич. Початки книжності. Давньоруська духовна література.

Тема 3.

Унійні процеси в Україні. Брестська церковна унія

Ферраро-Флорентійський Собор (Унія) 1439 р.. Боротьба Литовських і Московських князів у домінуванні в церковних справах. «Розділення митрополії» 1448–1458 рр. Церковне життя на українських землях XV – XVI ст. Діяльність братств. Переклади Святого Письма. Видавнича справа. Передумови, підготовка, проведення та наслідки Собору в Бересті. Виникнення і діяльність Греко-Католицької Церкви.

Тема 4. Церква в Україні в XVII ст.

Відновлення православної ієрархії в Україні. Митрополит Іов Борецький. «Козацька віра». Діяльність митрополита Петра Могили 1632–1647 рр. Роль Православної Церкви в подіях національної революції 1648–1676 рр. Підпорядкування/загарбання Київської митрополії Московським патріархатом 1685–1686 рр. Митрополит Гедеон Четвертинський. Архієпископ Лазар Баранович. Митрополит Варлаам Ясинський. Відродження церковного життя під час правління гетьманів Івана Самойловича і Івана Мазепи. Церковна архітектура, література.

Тема 5. Церква в Україні в XVIII ст.

Києво-Могилянська академія. «Чернігівські Афіни». Створення Святішого Синоду і церковні справи в Україні. Києво-Печерський монастир. Чернігівський Колегіум. Становище Греко-Католицької Церкви. Чернече життя. Парафіяльне життя. Церковна архітектура. Українські церковні діячі на церковних посадах в Росії. Друкарство. Гуманізм – Просвітництво – Церква.

Тема 6. Церква в Україні у XIX ст.

Синодальний період. Церковні реформи. Київські митрополити XIX ст. Київська духовна академія. Духовна освіта. Церковне діловодство. Церковна архітектура. Церковна література. Переклади Святого Письма на українську мову. Церковні діячі – видатні науковці. Парафіяльне життя. Діяльність церковних братств. Становище духовенства. Становище Греко-Католицької Церкви.

Тема 7. Церковні справи в період української національної революції 1917–1921 рр. Утворення автокефальної Церкви

Становище Церкви напередодні і під час Української революції 1917–1921 (у період Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії). Дискусії навколо церковного устрою і канонічного статусу Церкви. Міністерство віросповідань. Київський Собор 1918 р. Собор 1921 р. і утворення Української Автокефальної Православної Церкви.

Тема 8. Історія Церкви в Радянській Україні

Церква в умовах становлення Радянської влади в Україні. Антицерковне законодавство. Вилучення церковних цінностей. Гоніння на церковних діячів. Руйнування церковних пам'яток. Церква в катакомбах. Церковні розколи. Становище Церкви під час німецької окупації. Церква у післявоєнний період. Гоніння на Греко-Католиків. Львівський собор 1946 р. Церква в період Хрущовських гонінь. Підготовка до антицерковної акції і святкування 1000-ліття Хрещення Русі 1988 р.

Тема 9. Церква в незалежній Україні

Церковні дискусії про канонічний устрій Української Православної Церкви. Харківський Собор 1992 р. Церковний розкол в Україні. Становище УАПЦ. Становище Греко-Католицької Церкви. Пошуки компромісу до церковного об'єднання. Постать патріарха Філарета.

Тема 10. Сучасне становище Церкви в Україні. Утворення ПЦУ

Державне законодавство щодо Церкви і релігії в Україні. Становище Української православної Церкви (Московського патріархату). Утворення і діяльність Православної Церкви України. Волонтерська допомога Церкви української армії.

Методи навчання, форми поточного та підсумкового контролю навчальних досягнень

Результати навчання	Методи навчання	Форми оцінювання
Знання базової літератури й термінології історії Церкви	Лекція	<i>Під час поточного контролю:</i> Реферати
Розуміння загального поступу та періодизації історії Церкви в Україні	Дискусія	Презентації результатів виконаних завдань
Знання основних (важливих) подій з історії Церкви в Україні	Практичні заняття	Творчі завдання
Знання біограм видатних діячів історії Церкви в Україні	Тезування й анутовання	Презентації та виступи на наукових заходах
Орієнтація в церковно-конфесійній палітрі України	Складання реферату	Доповіді
Критичне осмислення джерельної бази та подій історії Церкви в Україні	Науково-дослідна робота	<i>Під час підсумкового контролю:</i> Залік

	Поточне тестування та самостійна робота										Сума
	Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					
Тема	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	
Бали	16	4	16	16	4	4	16	4	4	16	100

Рекомендовані джерела інформації

Джерела

- Білецький О. Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.). Київ, 1967.
- Вишенський І. Твори. Київ, 1959.
- Давня українська література: Хрестоматія. / Упорядник М. Сулима. Київ, 1996.
- Древнерусские княжеские уставы XI - XIV вв. / Подгот. Я. Шапов. М., 1972.
- Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Руси епохи середньовіччя IX – XV ст. У 2-х книгах. Київ, 2002.
- Лларіон. Слово про Закон і Благодать (Літературний переклад С.В.Бондаря). *Філософська думка*. № 4. 1988– С.180.
- Поучение Новгородского епископа Луки Жидяты; Молитва митрополита Иллариона; Церковное правило митрополита Иоанна II; Церковные уставы Владимира и Ярослава. *Булгаков М. История русской Церкви*. М., 1995. Т.2. Приложения.
- Українська література XVII ст.– К., 1987.
- Устави Львівського та Віленського братств 1586 р. *Макарий (Булгаков). История русской Церкви*. М., 1996. Кн. V.

Основна література

- Андрусишин Б. Церква в українській державі (1917–1922 рр.). Доба Директорії. УНР. Київ, 1997.
- Біланіч І. Еволюція Української православної церкви 1917 – 1942 рр. Львів, 2004.
- Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII ст. Київ, 1981.
- Влада і церква в Україні (I половина XX ст.). Збірник наукових праць. Полтава, 2000.
- Возняк М. Історія української літератури. Кн.1. Львів, 1992.
- Воропай О. Звичаї нашого народу. Київ, 1993.
- Голобудський П. Києво-Могилянська академія до 380-річчя з дня заснування. *Людина і світ*. 1996. № 1-2. С.10–14.
- Головащенко С. Феномен українського православ'я. Релігійно-церковний аспект першого українського відродження XVII ст. *Людина і світ*. 1993. №6-7. С.2–8.
- Грушевський М. Історія України-Руси. Т. I – II. Київ, 1992.
- Грушевський М. Історія української літератури. Київ, 1993. Т.3, Т. 6.
- Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні у XVI – XVII ст. *Духовна Україна*. К., 1994. С.136 – 256.
- Нічик В. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – XVII ст.). Київ, 1990.
- Дзюба О. До 400-ліття з часу заснування на Україні першого братства. *УІЖ*. 1986. № 9. С. 132–136.
- Європейське відродження та українська література XIV – XVIII ст. Київ, 1993.
- Замлон Б. Православ'я в Україні (1917 – 1938 рр.). *УІЖ*. 2000. № 3. С. 120–130.
- Запаско Я., Ісасевич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. У 2-х книгах. Львів, 1981.
- Історія релігій в Україні. За редакцією П.Яроцького. Київ, 1997. Т. 1–8.
- Кралюк П. Духовні пошуки М.Смотрицького. Київ, 1998.
- Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні. Кн.1. Київ, 1994.

- Лисенко О. Релігійне життя у теорії та практиці українського націоналізму в першій половині ХХ ст. *ВІЖ*. 2000. № 6. С. 29 – 50.
- Лихачев Д.С. Культура русского народа X – XIII вв. М., 1961.
- Микитась В. Давньоруські студенти та професори. Київ, 1994.
- Мицько І. Острожська слов'яно-греко-латинська академія (1576 – 1636 рр.). Київ, 1990.
- Мокрий В. Церква в житті українців. Львів, 1993.
- Нічик В. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – XVII ст.). Київ, 1990.
- Огієнко І. Історія українського друкарства. Київ, 1992.
- Огієнко І. Українська Церква. Київ, 1993.
- Отрошенко В. Історія української культури. У 5-ти томах. Київ, 2001.
- Пасічник І. Острожська академія: обличчям до світла і світу. *Віче*. 2003. №7. С.13-17.
- Пашенко В. Сталінізм і церква в Україні 20-30-ті рр. ХХ ст. Шоста Всеукраїнська наук. конф. з історичного краєзнавства. Луцк, 1993. С. 269 – 270.
- Пінчук С. Іван Вишенський. Життя та творчість. Київ, 1968.
- Преловська І. З історії змагання за автокефалію національних православних церков у Грузії та Україні. *Розбудова держави*. 1998. № 9-10. С. 97 – 106.
- Рапов О.М. Русская церковь в IX – I трети XII вв. М., 1988.
- Ричка В. Церква Київської Русі. Київ, 1997.
- Степовик Д. Історія української ікони X – ХХ ст. Київ, 2004.
- Тесля Т. Релігійна політика періоду незалежного існування Української держави (1917 – 1920 рр.). *Історія в школі*. 2001. № 3-4. С. 49 – 54.
- Толочко П. Київська Русь. Київ, 1996.
- Українська культура. Лекції за редакцією Д. Антоновича. Київ, 1993.
- Ульяновський В. Церква в Українській державі (1917-1920 рр.). Доба Української Центральної Ради. Доба Гетьманату П. Скоропадського. Київ, 1997.
- Ульяновський Історія церкви та релігійної думки в Україні. Кн.3. Київ, 1994.
- Шевченко Л. Релігійна ситуація в Україні в першій половині ХХ ст. за аналітичними матеріалами органів ВУЦК та ДПУ Шоста Всеукраїнська наук. конф. з історичного краєзнавства. Луцк, 1993. – С. 273 – 274.
- Шевчук В. Відродження і реформація в українській культурі XV – XVIII ст. *Філософська та соціологічна думка*. 1989. № 4.
- Шейко В. Історія української культури. Харків., 2001.
- Щапов Я. Княжеские уставы и церковь на Руси. М., 1989.
- Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ, 1997.
- <http://orthodox.org.ua/>
- <https://www.cerkva.info/>
- <https://www.pomisna.info/uk/tserkva/istoriya/>
- <http://ugcc.ua/>
- http://www.rkc.lviv.ua/category_1.php?cat_1=5&lang=1